

Pokrof

OOSTERSE CHRISTENEN, KERKEN EN CULTUREN

JAARGANG 66

NUMMER 2

MRT-APR-MEI 2019

- 3 Poetins filosoof?–** Dolf Bruinsma
- 6 De H. Efreem tussen de Maya's**
– Paul Baars
- 9 Monastieke professie als tweede Doop** – Leo van Leijsen
- 12 Meditatie: Het huwelijk als huiskerk** – vader Pavel Adelgeim
- 15 Tien thesen voor de Orthodoxe Kerk van Oekraïne**
– Leo van Leijsen
- 18 Mozaïek van kleur en licht**
– Iglïka Vassileva-van der Heiden

Georgi Arnaudov

- 21 In gesprek met Mor Polycarpus**
– Geert van Dartel
- 23 Byzantijnse Liturgie XXVI: De bisschopsliturgie** – Johan Meijer

Deze Pokrof heeft als openingsartikel een bijdrage over de Russische filosoof Berdjajev. In Guatemala hebben Maya-indianen zich aangesloten bij de Syrisch-orthodoxe Kerk; hoe zit het met deze opmerkelijke groep? Hoe de monastieke professie gezien wordt als een tweede doop in de West-Syrische traditie is het onderwerp van een boekbespreking. De meditatie handelt dit keer over het huwelijk; het aangaan van een huwelijk wordt als de vorming van een huiskerk gezien. Tien thesen voor de Orthodoxe Kerk van Oekraïne zijn opgesteld door een groep priesters en lekgelovigen in de vorm van een petitie: er wordt een samenvatting hiervan gegeven. De Bulgaarse componist Georgi Arnaudov componeert alsof hij schildert: laagje voor laagje, zo maakt hij zijn muziek. In een recensie wordt kort het boek 'In gesprek met Mor Polycarpus' besproken en deze Pokrof eindigt met de rubriek Byzantijnse Liturgie, dit keer over de bisschopsliturgie.

We hopen van harte dat de verschillende artikelen u zullen boeien.

Leo van Leijsen
redactiesecretaris Pokrof

De illustraties op de omslag:

Voorzijde: Opwekking van Lazarus, Noord Rusland, vroege 17^e eeuw.

Achterzijde: Aankondiging aan Maria, Rusland, vroege 17^e eeuw. (Foto's: Temple Gallery, Londen)

Pokrof verschijnt vijfmaal per jaar en is een uitgave van de Katholieke Vereniging voor Oecumene Athanasius en Willibrord

Redactie: Paul Baars (hoofdredacteur), Dolf Bruinsma, Geert van Dartel, Leo van Leijsen (redactiesecretaris), Johan Meijer, Nick Poul, Katja Tolstaja, Iglïka Vassileva-van der Heiden, Huub Vogelaar.

Administratie en redactiesecretariaat:

Pokrof, Emmaplein 19^D,
5211VZ 's-Hertogenbosch, tel: 073-7370026,
e-mail: secretariaat@oecumene.nl, website:
<http://www.oecumene.nl/Publicaties/Pokrof>
De auteurs zijn verantwoordelijk voor de

inhoud van hun bijdragen en geven niet de mening van de redactie weer. De redactie is verantwoordelijk voor titels en tussenkopjes alsook voor foto's en hun onderschriften. Voor mogelijke onjuistheden in aankondigingen van liturgievieringen en evenementen kan de redactie niet aansprakelijk worden gesteld. De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden reacties in te korten of niet te plaatsen.

Opzeggingsdienen vóór 1 december in 's-Hertogenbosch te geschieden, anders worden men verondersteld abonnee te blijven.

De abonnementsprijs is €22,50 voor Nederland, voor het buitenland €27,50, giro IBAN: NL 61 INGB 0005679145 (BIC: INGBNL2A) t.n.v. Tijdschrift Pokrof, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: VANDARTEL, Oss.
Drukwerk: Laumé Mediapartners.

Poetins filosoof?

“Iedere ‘vreemdeling’ is mijn landgenoot” schrijft de filosoof Nikolaj Berdjajev (1874-1948) in zijn autobiografie. Want hoewel Russisch patriot kan hij de mensen niet indelen volgens nationaliteit. Een van de filosofen van Poetin, lees je regelmatig, op diens nachtkastje in het gezelschap van Vladimir Solovjov en Ivan Iljin. Maar hoe realistisch is dat?

Een invloedrijk politiek en religieus denker ten tijde van de tsaar en de Sovjet-Unie, lees je dan, met sympathie voor het eurazianisme. Met, als behoeder van de menselijke ziel, een aristocratische afkeer van democratie, en met afstand tot het materialistische, individualistische Westen. Wat Poetin hiermee doet laten we even terzijde. Laten we er rekening mee houden dat Berdjajev graag, gemakkelijk en veel schreef. Zijn in het Engels vertaalde werk telt zestien delen. Hij schreef weinig systematisch en nam meer dan eens afstand van eerder werk. Poetin zal er wel van alles in kunnen vinden.

Voor dit korte artikel baseer ik me vooral op zijn “autobiografisch esssay” *Dream and Reality* en het populaire *Russkaja Ideja* (de Russische Idee), beide ongeveer op het eind van zijn leven tot voltooiing gekomen. Het laatste boek werd door Poetin op de nieuwjaarsreceptie van 2014 uitgedeeld.

Milieu

Die afkeer van democratie, dat kan kloppen. Berdjajev kwam zelf uit een militair aristocratisch milieu, en naar familiegebruik werd

| Berdjajev als jongeman.

hij naar een officiersopleiding gestuurd. Maar hij voelde weinig voor de strijdersmentaliteit, en wist u dat ze daar ook danslessen kregen? – daar had hij ook een hekel aan. Zijn moeder was Frans georiënteerd, en hij is niet opgegroeid in de Russische Orthodoxie. Hij verliet de officiersopleiding en na enige jaren studie in Kiev werd hij marxist en sloot zich aan bij de Socialistisch Democratische Partij. Illegale activiteiten hadden verwijdering van de universiteit tot gevolg en enige jaren ballingschap in Vologda. Hierna leidde hij het tijdschrift *Vragen van het leven* in Sint-Petersburg, was een poos in Parijs en daarna in Moskou, als journalist en filosoof. Een opkomend conflict met de Russisch-orthodoxe Kerk werd onderbroken door de revolutie. Hij was een van de intellectuelen die krachtens

een decreet van Lenin het land uit werden gezet, en er volgden verblijven in Berlijn en Parijs. Met zijn mede-emigranten - velen van hen waren voorstanders van restauratie van het tsaristische Rusland - kon hij het niet al te goed vinden. Ze vonden hem te links, en nota bene accepteerde hij de Sovjet-regering als representant van Rusland. Eind jaren '30 kon hij een huis betrekken in Clamart, bij Parijs, waar hij tijdens en na de oorlog leefde, tot zijn dood in 1948.

Autobiografie

De autobiografie is niet rijk aan gebeurtenissen. Interessanter zijn de ontwikkelingen in zijn denken en de beschrijving van allerlei personen. Na een arrestatie in 1920 wegens contacten met contra-revolutionairen wordt hij in de nacht ondervraagd door een meneer in militair uniform, fraaie haardos en baardje, en met een melancholieke blik. Een zachtmoedige uitstraling. "Hij vroeg mij te gaan zitten en zei: 'Mijn naam is Dzerzinskij'" De beruchte politiekop - IJzeren Feliks werd het later - laat de filosoof een half uur aan het woord, stelt af en toe een vraag, debiteert zelf ook nog wat wijsheden, en houdt het erop dat Berdjajev zonder permissie Moskou niet mag verlaten. Louter ideologische tegenstanders werden kennelijk nog niet te hard aangepakt. Een lid van de Rode Garde brengt hem achter op de motor naar huis.

Voor wie enigszins thuis is in het literair-filosofische landschap in die tijd zijn de ontmoetingen zeer onderhoudend. Figuren als Merezkovski, Belyj, Zinaïda Hippus, het is verleidelijk om er breeduit uit te citeren.

Bij zichzelf signaleert hij een zekere neiging tot ascese, waarbij het innerlijk werkelijker is dan de buitenwereld. Hij voelt zich vooral geroepen tot filosofie, met een verlangen naar het eeuwige. Als er geen eeuwigheid is, is er niets. Hij schrijft over de existentiële angst om de oneindigheid in ons en de eindigheid om ons heen. Een angst die te overwinnen is door het handelen, het creëren in vrijheid. Het is hem steeds te doen om de vrijheid van de persoon, de aandacht voor de persoon, en alles wat die vrijheid in de weg staat: familie, traditie. Zo zien we hem steeds zwerven van de ene persoon naar de andere, van de ene groep naar de andere, wisselen van filosofie, en die weer verlaten als de opvattingen te rigoureuus zijn en te weinig rekening houden met de vrijheid van de persoon.

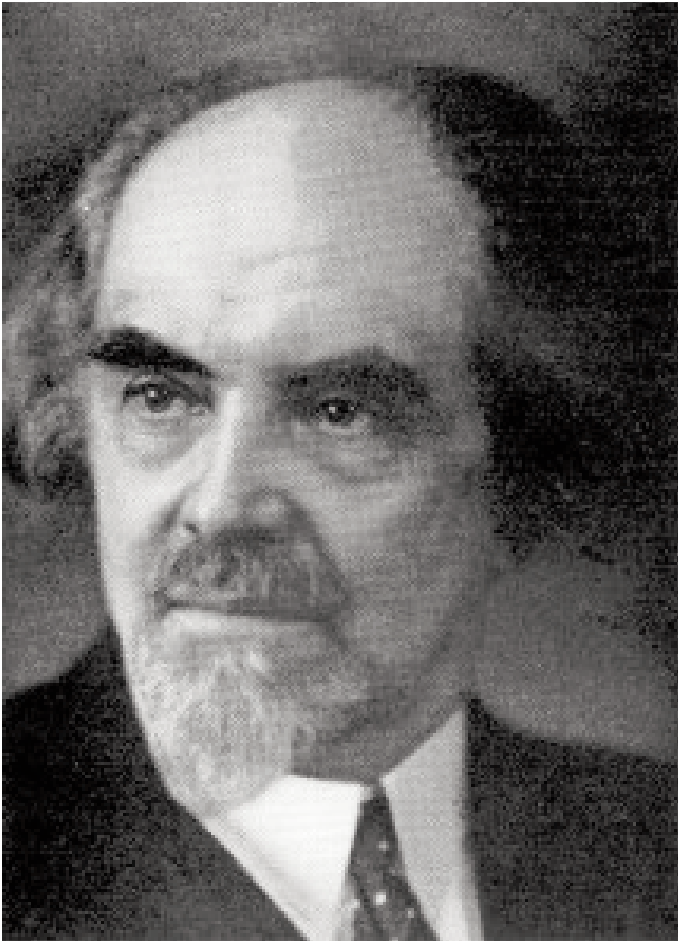
Toen hij in het westen kwam, werd hij vooral gezien als vertegenwoordiger van orthodox Rusland, maar: "Ik ben geen theoloog." Hij is niet tegen God, wel tegen de ideeën over God, vooral de theologische. En zeker tegen de leer die ons het oordeel vanuit de vreeswekkende rechterstoel, de eeuwige kwellingen in het vooruitzicht stelt. Sadisme, oordeelt hij, machtswellust. Godsbewijzen zijn niet nodig - God is er gewoon. Deze filosoof zoekt naar betekenis, naar het eeuwige. Waarheid staat boven elke religie.

Iets van een creatieve, geestelijke doorbraak zag hij in het marxisme, totdat hij vond dat ook daar geen recht wordt gedaan aan de persoonlijkheid. Hij ging graag om met de intelligentsia, maar vond velen tenslotte toch te rigide, te positivistisch en te materialistisch. Misschien had hij enige hoop bij de revolutie, maar een revolutie die door onderdrukking de vrijheid wilde bereiken, moest wel falen. Een revolutie die niet is geïnteresseerd in persoonlijke creativiteit pleegt culturele zelfmoord. Hij had het niet op met de geestelijkheid; het idee van de *startsjestvo*, het 'startsendom', met ruimte voor individualiteit, sprak hem meer aan. Hij ging om met antroposofen, maar de wat kille onpersoonlijke sfeer in die kringen beviel hem niet. Rudolf Steiner bewonderde hij als spreker, maar hij vertrouwde hem niet helemaal.

Vrijheid en het einde der tijden

Bekend is zijn visie op het verhaal van de Groot-Inquisiteur, in de *Gebroeders Karamazov* van Dostojevskij, een legende die tallozen malen is geïnterpreteerd. We kennen het gegeven: Christus komt in de 16^e eeuw terug op aarde en komt in conflict met de kerk. Hij verschijnt voor de Spaanse grootinquisiteur, die betoogt dat de vrijheid, door God aan de mensen gegeven, te hoog gegrepen is. De kerk, in een pact met de duivel, houdt de mensen het liefste onvrij, en stelt hen tevreden met het materiële dat ze verlangen.

Maar een waarheid waarin de wereld triomfeert komt niet overeen met de menselijke geest. Het mysterie van God is het mysterie van de vrijheid. Christus werd gekruisigd voor de vrijheid, door de vorsten der wereld. De grootinquisiteur vertegenwoordigt een autoritaire, goddeloze systematisering van de wereld. Er wordt gezegd dat Dostojevskij hiermee waar-

| *Berdjajev op oudere leeftijd.*

schuwde voor het socialisme. Ook wordt trouwens gezegd dat hij het verhaal veilig terugzette in de westerse 16^e eeuw, om geen ruzie te krijgen met de kerk.

De mens is vrij en creatief, naar beeld en gelijkenis van God, die Zelf in vrijheid schiep. De vrijheid is geen gunst, maar een opdracht. Berdjajevs denken is eschatologisch, gericht op het einde der tijden. Die komt niet met het oordeel van een wraakzuchtige God, maar in een andere wereld. De dood heeft meer betekenis dan het leven. De geschiedenis op zichzelf is zinloos, haar betekenis ligt in haar einde, in een ander bestaan. Niet uit te leggen in termen van evolutie, maar vanuit de mogelijkheid tot creativiteit. De wederkomst hangt af van de creatieve daad van de mens.

Alleen een onvrije wereld gelooft in een oordelende, straffende God.

Russische idee?

Tot zover de ideeën die steeds terugkomen in de autobiografie. In het andere boek, *De Russische Idee*, wordt een overzicht gegeven van het Russische denken, van de vroegste tijd tot na de revolutie en in de emigratie. Het gaat hier steeds om het Russische karakter van dit denken, en de veelbesproken “Russische ziel”, natuurlijk in verband met de uitgestrektheid van het land. Hij heeft sympathie voor anarchistische denkers – is anarchisme ook niet een Russische trek? –, maar maakt onderscheid tussen anarchie, die staat voor chaos, waaruit dan het despotisme voortkomt, en anarchisme, dat zich keert tegen onderdrukking, maar niet tegen elke orde. Gaat het niet steeds om de vrijheid van de persoon?

Vóór de perestrojka was Berdjajev vrijwel verboden lectuur, populair bij dissidenten. Na die tijd kwamen vele uitgaven van zijn werk. Zeer gewild bij mensen die een nieuwe oriëntatie zoeken en

voor de post-Sovjet mens. Opvallend is de vraag naar het Russische karakter van zijn denken. Is dit typisch voor Russische filosofie? Een commentator merkte wel eens op: een analytische filosoof in Oxford zal zich toch ook niet druk maken over het Engelse van zijn denken. De commentaren op Berdjajevs werk lopen sterk uiteen. Ook is er kritiek op zijn historisch “frame”.

Maar vinden we hier steun voor de Russische president? Bij een paar uitspraken zou dat kunnen, maar over het geheel is dit niet Poetins wereld. De Nijmeegse hoogleraar Evert van der Zweerde meent dat Berdjajev, mocht hij in onze tijd leven, zich thuis zou voelen bij de vroegere PPR, of het huidige Groen Links; en dood zijnde, zich drie keer in het graf zou omdraaien als hij wist dat Poetin zich voor een deel op hem beriep.

De heilige Efrem de Syriër tussen de Maya's

De opkomst van de Syrisch-orthodoxe Kerk onder de Maya-indianen in Guatemala

Op 31 januari en 1 februari organiseerde het Instituut voor Oosters Christendom (IvOC) een conferentie met de titel "Redefining Syriac Christianity in a Globalized 21ste Century", vrij vertaald met "Het opnieuw vorm geven aan het Syrische christendom in de geglobaliseerde 21ste eeuw". Dr. Anna Hager opende de conferentie met een verslag van haar recente veldonderzoek: "The emergence of Syriac Maya Christianity in Guatemala". Hier een samenvatting van haar verhaal en van de gesprekken, die daarover op gang kwamen

Guatemala heeft ruim 16 miljoen inwoners. De Spaanse kolonisatie bracht het land het rooms-katholicisme, vaak vermengd met de cultuur van de Maya-indianen. Daar is de laatste jaren verandering in gekomen. De Katholieke Kerk verloor haar monopoliepositie. Naar schatting 25% van de bevolking voelt zich nu aangetrokken tot protestantse kerken, vooral Pinkstergemeenten. Als antwoord hierop kwam binnen de Katholieke kerk de 'charismatische vernieuwing' op gang. 35% Van de bevolking is katholiek, twee-derde daarvan voelt zich thuis bij die

Op dit bord staat "Welkom in de Katholieke Apostolische Syrisch-orthodoxe Kerk van Antiochië, aartsbisdom van Midden-Amerika."

charismatische vernieuwing. Recentelijk is daar een kerk bij gekomen: een Syrisch-orthodoxe Maya-kerk. Ze groeit en heeft in de regio naar schatting 1.000.000 leden, waarvan 500.000 in Guatemala zelf, vooral onder de Maya's in afgelegen, armere gebieden. Anna Hager heeft zich tijdens haar onderzoek afgevraagd wat er met de Syrische kerk en theologie

| Interieur van een Syrisch-orthodoxe Maya-kerk.

gebeurt in een context die totaal verschilt van de situatie in het Midden-Oosten en in de diaspora in het Westen. Wat is de rol van het kader (o.a. de bisschop)? Hoe gaat men om met het probleem van de taal? Welke elementen van de Syrische traditie zijn essentieel of universeel, welke kun je aanpassen aan plaatselijke omstandigheden?

Bisschop Eduardo Aguirre-Oestmann

Een centrale figuur bij het ontstaan van de Syrisch-orthodoxe Maya-kerk is Eduardo Aguirre-Oestmann. Hij was een rooms-katholiek priester en is in Rome afgestudeerd aan de Gregoriana-universiteit. In 2003 stichtte hij in Guatemala een onafhankelijke christelijke beweging. In 2006 werd hij door kardinaal Quezada Toruno geëxcommuniceerd, omdat hij de sacramenten ook gaf aan niet-katholieken en omdat hij een aantal katholieke dogma's niet meer aanvaardde. Eduardo komt niet voort uit de bevrijdingstheologie, die een tijdlang in Latijns-Amerika populair was. Zijn boodschap is niet politiek. Hij heeft zich wel sterk gesolidariseerd met de gemarginaliseerde Maya-christenen. Hij kwam ook niet voort uit de katholieke charismatische vernieuwing, hoewel zijn aanhangers zich daar wel mee verwant voelen en hij veel waarde hecht aan de werking van de Heilige Geest.

Hij wil terug naar een oorspronkelijke vorm van christendom, die hij in de 'Oosterse kerken' meer terugvond dan in de Rooms-katholieke Kerk. De Syrische kerk betekent voor hem een band met de kerk van de apostelen en de taal die Jezus sprak. Tussen 2010 en 2013 vond een vereniging plaats van zijn beweging met de Syrisch-orthodoxe Kerk. Die liep via het bisdom in de Verenigde Staten. Eduardo werd in de Syrische traditie ingewijd en in 2013 tot monnik gewijd en tot bisschop onder de naam Mor Jacob. Alle informatie over de Syrische

traditie kreeg hij uit de VS in het Engels. Hij heeft er veel werk van gemaakt om de liturgische teksten, kalenders en ander materiaal te vertalen in het Spaans en de diverse talen van de Maya's. Veel vieringen zijn daarom nu tweetalig: Spaans en één van de talen van de Maya's. Op het seminarie leren de priesters ook een beetje de Syrische taal, die soms ook wordt gebruikt in de lokale parochie bij de eucharistische canon en bij het Onze Vader.

Inculturatie

De theologie van deze kerk is Syrisch en oriëntaals. De liturgie is een nieuwe combinatie, een syncretisme kun je zeggen, van essentiële elementen uit de Syrische traditie met behoud van belangrijke elementen uit de katholieke traditie en de traditie van de Maya's. Een katholiek element dat de bisschop behouden heeft, is het vormsel als een apart ritueel, dat in Guatemala traditioneel een belangrijks sociale functie heeft. In de Oosterse traditie zijn doop, vormsel (myronzalving) en eerste communie juist één gebeurtenis. De priester is tijdens de viering ook steeds naar het volk gericht, wat in de Syrisch-orthodoxe traditie niet gebruikelijk is. Vrouwen doen lezingen uit de Bijbel tijdens vieringen. De afbeeldingen, de wierook en de zang met gebruik van muziekinstrumenten komen deels uit de traditie van de Indianen, vooral in afgelegen parochies. De bisschop reist geregeld rond door het land om alles uit te leggen en een kader van vrijwilligers op te leiden. Zijn mondelinge uitleg en preken zijn net zo belangrijk als de literatuur, die niet iedereen lezen kan. Veel oudere en alle jongere priesters hebben een Maya-achtergrond. Een deel van de oudere priesters heeft zijn opleiding gehad in de Rooms-katholieke Kerk. Nu krijgen priesters hun opleiding in een eigen seminarie.

De relatie van deze nieuwe Syrische Maya-Kerk tot de Rooms-katholieke Kerk is wisselend.

Soms is het wat moeilijk, wanneer een priester met zijn parochie is overgegaan van de katholieke naar de Syrische Kerk. De relatie met een Grieks-orthodox klooster in Guatemala is goed. Maar er is weinig praktische samenwerking, omdat binnen de Griekse Kerk weinig ruimte is voor de inculturatie die bisschop Eduardo heeft doorgevoerd. In Guatemala wonen ook enkele migrantenfamilies uit Syrië, maar die hebben geen band met deze kerk. Met de protestantse evangelische kerken zijn geen problemen.

Syrisch-orthodoxe dienst met rechts in vol ornaat aartsbisschop Eduardo Aguirre-Oestmann.

Recente geschiedenis

Na het verhaal van Anna Hager spraken enkele mensen in de wandelgangen verder over de vraag waarom juist de Maya's zich zo aangesproken voelen door deze oude en tegelijk nieuwe kerk. Het heeft deels te maken met de recente geschiedenis. Vanaf 1962 regeerden diverse militaire regimes Guatemala met harde hand. Er woedde een burgeroorlog tussen linkse guerrilla's en de militairen. Het regime richtte massale moordpartijen aan onder de Maya's. Een deel van de Rooms-katholieke Kerk stonden achter dat regime. Een ander deel ver-

oordeelde de moorden. Er waren katholieke priesters die achter de Indianen stonden, maar die werden zelf ook vervolgd. In 1996 werd een vredesverdrag gesloten en hielden de moordpartijen op.

Volgens sommigen voelen de Maya's zich thuis bij deze kerk, omdat ze veel rituelen heeft, waarbij rekening is gehouden met de tradities en de talen van de Indianen. Ze voelen er zich vrij. De protestantse evangelische kerken kennen dit soort rituelen niet. De overgang tussen de diverse kerken is voor veel gewone gelovigen trouwens vrij vloeiend. Men is niet zo geïnteresseerd in en geïnformeerd over de tegenstellingen op hoog niveau. Men overbrugt ze soepel in het dagelijks leven.

Het onderzoek van Anna Hager maakt deel uit van een groter project, waarmee het Instituut voor Oosters Christendom begonnen is. Het heet: "Orthodoxy in transition" en onderzoekt de recente ontwikkeling van Orthodoxe en Oriëntaalse kerken in een geglobaliseerde wereld. Voor mij persoonlijk was het verrassend en interessant via een Syrische Mayakerk opnieuw met Latijns-Amerika in aanraking te komen.

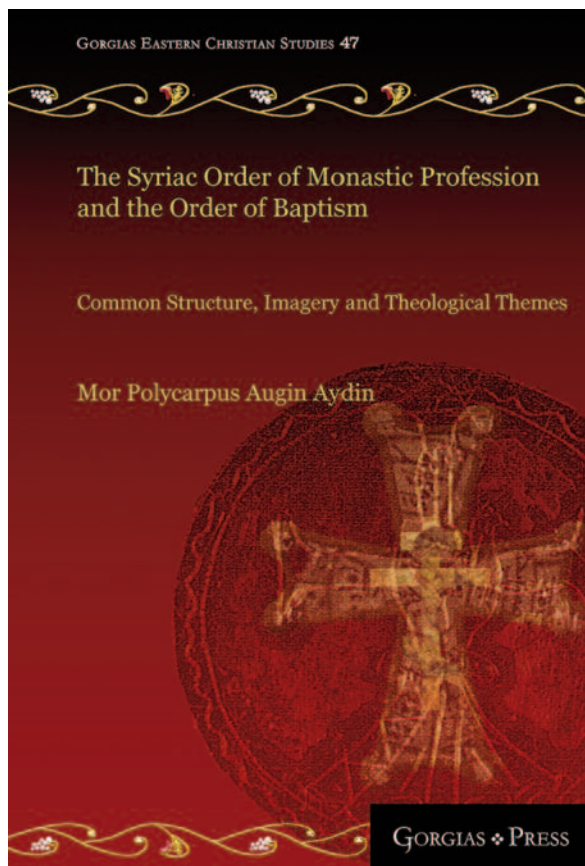
Syrisch-orthodoxe Mariaprocessie, met een beeld van de Maagd.

Paul Baars

De monastieke professie als tweede Doop

Boekbespreking

Is de monastieke professie in de West-Syrische traditie van de Syrisch-orthodoxe Kerk een 'tweede doopsel'? Dat is de vraag van een boek dat Mor Polycarpus Augin Aydin schreef als zijn proefschrift voor het behalen van zijn doctorsgraad (2011). Er bestaat een duidelijke relatie tussen de twee initiatieriten in de West-Syrische traditie, tussen de monastieke professie en het doopsel. Mor Polycarpus onderzoekt deze twee ritën. Hij vergelijkt daarbij hun externe structuren, hun gemeenschappelijke beeldtaal en hun theologische thema's. Hij verkent de idee van monastieke professie als een tweede doopsel.

Het boek is ingedeeld in 4 hoofdstukken, afgesloten met een aparte conclusie, gevolgd door een appendix, een bibliografie en een index (van personen). De appendix bestaat feitelijk uit 8 appen-

dices: teksten in het Syrisch met Engelse vertaling, en daarbij nog eens 2 tabellen.

Hoofdstuk Een is de Inleiding tot het boek. Hoofdstuk Twee gaat over de Syrische 'Proto-monastieke' traditie en hoe deze past in de ontwikkeling van het monnikendom in de 4^e eeuw. Hoofdstuk Drie handelt over de structuur van de monastieke professie in de West-Syrische traditie, en hoofdstuk Vier bevat de vergelijking met de West-Syrische Doopritus.

In hoofdstuk Een, de Inleiding, behandelt de auteur allereerst de vraagstelling van het proefschrift. Het boek onderzoekt het algemene gegeven van de monastieke professie als tweede doopsel voor de West-Syrische traditie. Daarna geeft

Mor Polycarpus de structuur van het proefschrift. Vervolgens biedt hij een geschiedenis van de bestudering van het onderwerp. Daarin wordt allereerst de stand van zaken geboden.

Mor Polycarpus laat zien dat het onderwerp al eerder voor de Latijnse traditie is onderzocht, o.a. door Edward E. Malone in zijn boek *The monk and the martyr: the monk as the successor of the martyr* (De monnik en de martelaar: de monnik als de opvolger van de martelaar) uit 1950. Malone laat in zijn boek het parallelisme zien dat bestaat tussen enerzijds het martelaarschap en de monastieke professie en anderzijds de doop. Hij werkt het martelaarschap uit als een substituuut van het doopsel: martelaarschap is het doopsel van bloed. Er is een soort driehoek martelaarschap-doop-monachisme als tweede doopsel. Het boek heeft niet de bedoeling in te gaan op de actualiteit van het martelaarschap heden ten dage onder de christenen in het Midden-Oosten, behalve dan dat Mor Polycarpus vermeldt bij het martelaarschap als doopsel van bloed dat er tot op de dag van vandaag in bepaalde Syrische kerken, waaronder de Syrisch-orthodoxe Kerk, de traditie bestaat de lichamen van martelaren bij het afleggen niet te wassen.

Voor de oosters-orthodoxe traditie heeft bisschop Kallistos Ware het thema onderzocht in zijn artikel 'The Seed of the Church: Martyrdom as a Universal Vocation' (Het zaad van de Kerk: martelaarschap als een universele roeping). Verder schrijft Mar Polycarpus over de monastieke professie als tweede doopsel in het Latijnse christendom bij auteurs als Jean Leclercq en Christophe Vuillaume e.a.

In hoofdstuk Twee onderzoekt Mor Polycarpus de 'proto-monastieke' traditie en hoe deze past in de ontwikkeling van het eigenlijke monachisme in de vierde eeuw. Dit was de traditie die vooraf ging aan het eigenlijke monachisme dat pas later vanuit Egypte naar het Syrische gebied overwaaide.

Voor het Syrische 'proto-monachisme' zijn er drie bronnen. Allereerst is daar Afrahat, die leefde in de 4^e eeuw en woonde in een gebied dat nu tot Irak behoort. Ten tweede is daar Efrem de Syriër, afkomstig uit de stad Nisibis en de laatste tien jaar van zijn leven woonachtig in Edessa. Beide steden behoorden toen Efrem er woonde tot het Romeinse Rijk. Hij schreef proza en poëzie. Meer dan 400 werken hebben de tand des tijds over-

leefd. Hij was een groot theoloog en dichter, die ervoor koos zijn theologie uit te drukken via de poëzie.

Een derde en laatste bron is het Liber Graduum, het Boek der Treden van een anoniem auteur uit het Perzische Rijk van de 4^e eeuw. Het Liber Graduum is een collectie van 30 preken.

Hoe zag het proto-monachisme eruit? De mensen die een proto-monastieke levenswijze aanhingen worden o.a. ihidoje en bnay qyomo genoemd. Ihidoje (enkelvoud van ihidoje), letterlijk 'eniggeborene', kon verwijzen naar iemand zonder vrouw of gezin; iemand die enkelvoudig van hart was en iemand die verenigd was met de Eniggeborene, Christus.

De ihidoje was een navolger van Christus, de Ihidoje; hij is enkelvoudig van geest voor Christus, hij is alleenstaand in de zin van celibatair. De bnay qyomo waren de zonen (en dochters), de leden van de qyomo. De qyomo was de ascetische gelofte die werd gemaakt door de maagden (mannen en vrouwen) en door de qadiše, de gehuwden die hebben afgezien van sexueel contact, waarschijnlijk bij hun doopsel op volwassen leeftijd. Kortom, mensen die het godgewijde leven hebben aanvaard.

De late vierde en vroege vijfde eeuw zijn een keerpunt in de geschiedenis van het Syrische ascetisme. De inheemse vormen van ascetisme zoals de ihidoje en bnay qyomo ondergingen een omvorming als resultaat van hun geleidelijke fusie met het Egyptische model van monachisme. Er was o.a. meer nadruk op zich terugtrekken, zoals de traditie van het Egyptische monnikendom was. De term ihidoje wordt nu het woord voor monnik in de moderne zin van het woord, in het bijzonder de kluizenaar.

In hoofdstuk Drie wordt de structuur van de monastieke professie in de West-Syrische traditie beschreven. Mor Polycarpus behandelt de traditie van teksten en handschriften. Hierna beschrijft hij de structuur van de verschillende rituelen, met het inleidende gebed, de liturgie van het Woord, het noemen van de Bijbellezingen die er worden gelezen uit zowel het Oude als het Nieuwe Testament, de voorbeden en de vermaning door de abt, de 'mystery rites', zoals de consignatie (bestempeling van het voorhoofd), de tonsuur, het afdoen van de oude kleding, het zich bekleden met de nieuwe kleding, het wassen van de voeten, de incorporatie

in de gemeenschap, het overhandigen van het kruis en de afsluitende hymne met gebed.

In hoofdstuk Vier volgt de vergelijking van de Syrisch-orthodoxe monastieke professie met de West-Syrische doopritus. Mor Polycarpus behandelt daarbij eerst de ontwikkeling en structuur van de West-Syrische doopritus. Bij de vergelijking blijkt dat er parallele beeldtaal en thema's in de twee ordo's zijn, zoals het bestempelen van de schapen, de afzwering van Satan (exorcisme) en het aanhangen van Christus, de mystieke dood en verrijzenis, de mantel van licht, het herstel van het goddelijke beeld in de mens, de vrijmoedigheid (parrhesia), het bruidsvertrek en het water en de heilige Geest.

De conclusie is op grond van de geboden argumenten dat de monastieke professie duidelijk verbonden is met en zelfs gemodelleerd op de ritus van de doop. (Deze conclusie bevestigt wat andere geleerden hebben aangetoond voor de Byzantijnse en westerse monastieke professies.)

- 1 De driedubbele consignatie van de kandidaat-monnik is een rechtstreekse toespeling op de toelating van de catechumenen in de doopritus. In de monastieke professie heet het dat de kandidaat "is getekend om een lam te zijn in de heilige schaapskooi van God", wat duidelijk gemodelleerd is op de doopformule: 'N. wordt gemerkt als een lam in de kudde van Christus'.
- 2 De driedubbele afzwering van Satan en de belofte om Christus aan te hangen, zien we weerspiegeld in de overgave en toewijding die worden benadrukt door de ritus van de tonsuur (de kruinschering van de monniken) die gewoonlijk de monniksgeloften begeleidt.
- 3 De symbolische betekenis van het uitdoen van de oude kleren en het aandoen van het monastieke habijt sluit aan bij de symboliek van de doopritus met zijn aandoen van de nieuwe kleren.
- 4 De prostratie van de monnik die de dood en begraving symboliseert waar men als geproefte doorheen moet gaan voordat hij/zij wordt geboren in een nieuw leven, te vergelijken met het nieuwe leven dat men ingaat door de doop.

Deze overeenkomsten, dit parallellisme, dragen ertoe bij dat deze twee ritussen van initiatie samen gebracht worden, die beide in de Syrische traditie worden geaccepteerd als sacramenten/mysteriën (Syrisch *roze*).

De tweede helft van deze studie bevat de

Appendices, met steeds eerst de Engelse vertaling, gevolgd door de Syrische grondtekst. Appendices 1 t/m 3 bevatten drie ordo's van de monastieke tonsuur, waarvan de derde die van de monialen (nonnen) is. Appendix 4 bevat een tekst over het zich bekruisen door Severus van Antiochië, Appendix 5 over het beginnen van de monastieke levenswijze door Jacob van Edessa. De Appendices 7 en 8 zijn twee redes door Mushe Bar Kepho over de monastieke tonsuur respectievelijk de monastieke professie.

Onder de appendices vallen ook twee overzichten, een met de vergelijking van de structuur van de ordo van de monastieke tonsuur zoals we die tegenkomen in de verschillende handschriften en een tweede overzicht met de vergelijking tussen de structuur van de ordo van de monastieke tonsuur en die van het doopsel.

Het boek eindigt met een bibliografie en een index van namen.

Het is een goed leesbaar boek geworden, temeer als men bedenkt dat het toch over een specialistisch onderwerp gaat. Dat het zo goed leesbaar is, is te danken aan het feit dat de auteur er niet van uit is gegaan dat een en ander al bekend is bij de lezer. Zo wordt bij voorbeeld bij de auteurs uit de traditie vaak vermeld wanneer ze geleefd hebben. Ondanks zijn goede leesbaarheid blijft het een studie voor mensen met een specialistische interesse.

Het boek wil een verkenning zijn van het Syrische monnikendom vanuit het verlangen te komen tot een vernieuwing van het monachisme, misschien ook om de orde van de *bnay qyomo* nieuw leven in te blazen als een vorm van ascetisch leven in onze tijd. We kunnen van de traditie leren. De vergelijking tussen de doop en de monniksgelofte is een bestudering van beider structuur en ideologische thema's. Het belang hiervan is meer aandacht te krijgen voor het leven als gedoopte, wat een concretisering kan krijgen in het monastieke leven.

Mor Polycarpus Augin Aydin, The Syriac Order of Monastic Profession and the Order of Baptism. Common Structure, Imagery and Theological Themes, Gorgias Eastern Christian Studies 47, Gorgias Press 2017. (De Syrische ordo van de monastiek professie en de ordo van de Doop: gemeenschappelijke structuur, beeldspraak en theologische thema's).

Leo van Leijssen

Het huwelijk als een huiskerk,

waarin God kan verschijnen

Vandaag is ieder van ons getuige van en deelgenoot aan de geboorte van een kerk. De apostel Paulus noemt het liefdevol een "huiskerk", de kerk van de levende God, waarin God het menselijk hart kan bewonen net zoals in een kerkgebouw. Een huwelijk, waarin twee personen doordringen tot elkaar, is dus ook een kerk, zoals de apostel Paulus in zijn brieven uitlegt. Om een kerk te bouwen heb je materiaal nodig.

Om een huwelijk te bouwen heb je niet alleen aards, maar ook hemels materiaal nodig. Het aardse materiaal is op de eerste plaats een man en een vrouw. Dat is in de Bijbel de eerste voorwaarde voor een huwelijk. Twee mensen gingen hun eigen weg en zijn ergens onderweg met elkaar verenigd. Het gaat om twee verschillende karakters, verschillend temperament en emotionaliteit. Het zijn twee totaal verschillende persoonlijkheden, zodat het haast niet te begrijpen is hoe ze één zouden kunnen worden. Een tweede voorwaarde is dat men geen bloedverwant is. Bloedverwanten mogen niet met elkaar trouwen. Het gaat om twee verschillende families, verschillende opvoeding, omstandigheden en verschillende manieren van menselijk denken. En twee zulke verschillende personen ontmoeten elkaar en gaan samenleven.

Het is niet zomaar samenwonen, want een christelijk huwelijk is geen gezamenlijk bedrijf. Ze moeten zich verenigen en wezenlijk één worden. Er wordt vandaag dus een volledig nieuwe eenheid geboren, die er voorheen nog niet was. Hoe is dat mogelijk? Dat is alleen mogelijk door het wonder dat geschiedt in het geheim van de liefde. Dat is het hemelse materiaal. Zonder dat materiaal kan geen volwaardig huwelijk ontstaan.

Wij vieren vandaag ook het feest van de verschijning van de Heilige Drie-eenheid.¹ We zeggen dat God één verenigde natuur heeft in drie gestalten. Ze bezitten elk één unieke natuur, maar zijn ook relationeel verbonden. Welke verbondenheid is dat? Dat is de verhouding die Johannes de Theoloog "liefde" noemt. Wat is dat voor iets, liefde? Wij hebben dat door allerlei omstandigheden klein en vulgair gemaakt en losgemaakt van God. Het is nodig na te denken over wat dat woord in zijn diepere betekenis inhoudt. De Liefde is de verhouding van de drie gestalten van de Drie-eenheid, Vader, Zoon en Heilige Geest. Wanneer we het sacrament van het huwelijk sluiten vragen we aan God deze bovennatuurlijke Liefde te geven. Wanneer God verschijnt in het huwelijk, wordt een wonder mogelijk. En juist dan ontstaat in het huwelijk een kerk. En ieder groeit dan zelf door de ander via God, net als bij de weerspiegeling in een spiegel.

¹ Deze huwelijksviering vindt plaats op Eerste Pinksterdag, de Zondag van de heilige Drie-eenheid.

*Wanneer wij elkaar in de ogen zien,
ontstaat een Kerk,
en een innerlijke dag schijnt uit onze doffe ogen.
Een ster schijnt met zeven stralen,
een Serafijn kijkt ons aan met zijn ogen.
Maar de schaduw van de middag smelt
en in het hart blinkt een diamant,
waarop een naam is ingegraveerd.
We lezen in elkaar dit teken en fluisteren: “Amen”.
En de Derde omarmt ons beiden.
Bedroefd doen wij een stap terug.
Zoals de geest veel sterren heeft en toch donkerblauw is,
zoals de wereld vol geluid is en toch stil.*

(Gedicht van Vatsjeslav Ivanov, 1866 – 1949)

Zo wordt geboren een nieuwe werkelijkheid, waarin er geen twee meer zijn, maar een eenheid ontstaat. Dat komt overeen met de woorden van Christus, dat het Rijk Gods ontstaat waar twee personen in zijn naam bijeen zijn. Het Rijk Gods ontstaat wanneer twee één worden. En God schept voor ons die eervolle mogelijkheid in het aangaan van een huwelijk. De kerk die zo op aarde ontstaat, loopt vooruit op het Rijk Gods in zijn volledigheid en roem. En de anthologie van zo'n huwelijk spiegelt zich af in de praktische verhoudingen, in de opdracht die de apostel Paulus ons geeft: draag de zware opgaven van elkaar. Op die manier voeren we de geboden van Christus uit.

Ik feliciteer jullie met deze nieuwe eenheid, met het begin van jullie huwelijk. Dat God jullie zijn zegen zal geven. Ik hoop dat alles wat jullie aanvangen een succes zal worden.

Preek van aartspreester Pavel Adelgeim op 7 juni 2009 bij het huwelijk van Olga Jakovleva en Andrej Zjeginich in de kerk van de Mirredragende Vrouwen in Pskov (Rusland). De preek is via youtube te vinden onder: Adelgeim Memory

vader Pavel Adelgeim

Tien thesen

Een petitie voor de Orthodoxe Kerk van Oekraïne

Sint-Sofiakathedraal, Kiev (Foto: Wikimedia Commons/Pawel "pbm" Szubert).

Op 3 februari jl. vond de intronisatie plaats van de nieuwe metropoliet Epifanius van de Orthodoxe Kerk van Oekraïne in oprichting. Dit was de uitkomst van een spannende periode voor de orthodoxen van Oekraïne. Tegen de wil van het Russisch-orthodoxe patriarchaat Moskou verleende oecumenisch patriarch Bartholomeüs autocefalie aan de Kerk van Oekraïne, waarvan metropoliet Epifanius het nieuwe hoofd is geworden. Aan de vooravond van diens intronisatie publiceerde een initiatiegroep van priesters en leken uit Oekraïne een document met voorstellen voor een agenda voor de pas gecreëerde autocefale kerk. Het is een belangrijk document en we brengen de tien thesen als achtergrondinformatie bij de kerkelijke ontwikkelingen van dit moment in Oekraïne.

De petitie zegt dat de goddelijke Voorzienigheid de Kerk roept door haar het vermogen te schenken een begin te maken met haar vernieuwing, maar waarschuwt ervoor dat tegelijkertijd de verleiding bestaat dat ze zich tevreden stelt met de huidige stand van zaken en steunt op de staat, met als gevaar dat men God vervangt door een koning. Dat zal dan veel Oekraïners vervreemden van de kerk. De tien thesen worden ondersteund door velen, onder wie bekenden zijn als archimandriet

Cyril Hovorun en de theoloog Antoine Arjakovsky. De petitie begint met het uitspreken van de vreugde bij het ontvangen van de Tomos van Autocefalie uit handen van de Moeder-Kerk in Constantinopel. Deze vreugde inspireert tot nieuwe inzet. Het document nodigt alle Oekraïners uit om met elkaar in gemeenschap te zijn en met elkaar te communiceren, om zich in te zetten voor de kerk, altijd, vandaag en voor altijd.

Archimandriet Cyril Hovorun is een Oekraïense theoloog die zich intensief met de kerk in zijn land bezighoudt.

1 Ware conciliariteit. In virtueel opzicht vormen alle leden van de Kerk het Lichaam van Christus, maar in de praktijk zijn de leken, de koninklijke priesterschap, uitgesloten van de grote ontwikkelingen binnen de Kerk. De relaties tussen de bisschoppen, de clerus en de leken zijn hiërarchisch georganiseerd volgens een rigide imperiaal paradigma. Een decentralisatie van het management in de Kerk is nodig om te bereiken dat de Orthodoxe Kerk van Oekraïne alle leden van het Lichaam van Christus naar waarde weet te schatten, onderscheiden van elkaar qua rol, maar gelijk in waardigheid.

2 Vernieuwing van het parochieleven en eucharistische vernieuwing. In theorie is de parochie een eucharistische gemeenschap, maar in de praktijk wordt de agenda van het parochieleven bepaald door de priester en is ze beperkt tot de liturgische diensten, en verkeert de parochie in een isolement. Echte verandering kan voortkomen vanuit de wederzijdse verantwoordelijkheid van bisschoppen, priesters, diakens en leken, met het promoten van

parochie-activiteiten zoals liefdadigheid, jeugdwerk, Bijbelstudie en diensten aan mensen met bijzondere noden. Voorbeelden zijn hierbij bewegingen als de Ark (l'Arche), Taizé en Syndesmos, de orthodoxe jeugdorganisatie. "De tijd voor verandering is gekomen."

3 Betrokkenheid van de leken. We moeten heroverwegen wat het betekent lid van de Kerk te zijn. We hebben catechese nodig als een wezenlijk onderdeel van de voorbereiding op het deelnemen aan de mysteriën (sacramenten). We kunnen hier leren van andere lokale Kerken om geëigende catechetische bronnen hiervoor te ontwikkelen.

4 Vertaling van de liturgische teksten in het Oekraïens op een hoog kwalitatief niveau. Het gaat om een liturgie die mensen van de 21^e eeuw aanspreekt. De schat die de liturgie is, moet worden ontsloten door middel van een verbeterd verstaan van de liturgische diensten en vernieuwing van de Oekraïense liturgische tradities, zodat de gelovigen actief kunnen deelnemen.

5 Bevorderen van het centraalstellen van Christus en vernieuwing van de Bijbel als de bron van de Kerk (Nieuwe evangelisatie). Het Woord van God is de hoofdbron van Waarheid en de inspiratie van de Geest. Men staat een nieuwe evangelisatie van orthodoxe christenen voor. Er moet bijzondere aandacht komen voor de Bijbel tijdens de liturgische diensten en op bijeenkomsten van Bijbellesing buiten de liturgie. Daartoe is nodig dat Oekraïense Bijbelvertalingen consequent worden gereviseerd en liturgische teksten die geworteld zijn in de H.

Antoine Arjakovsky is een orthodoxe Fransman die als wetenschapper werkt in Oekraïne en intensief betrokken is bij de kerk

Sint-Michaëlskathedraal, Kiev (Foto: Wikimedia Commons/Roman Naumov).

Schrift worden verzameld en opgeslagen.

6 Men moet zich terugtrekken uit paradigma's van de relaties tussen Kerk en staat en van "symfonieën" van hetzij het Byzantijnse hetzij het westerse type. De relaties tussen de Kerk en de civil society moeten prioriteit krijgen, niet die tussen Kerk en staat. De Kerk moet haar traditionele dienst als bemiddelaar tussen de staat en de samenleving hernieuwen. Een ideaal voorbeeld hiervan was de tegenwoordigheid van de Kerk gedurende de Euromaidan-revolutie.

7 Transparantie, rekenschap afleggen, eenheid in verscheidenheid en vertegenwoordiging van alle mensen van de Kerk. De Kerk als een sociale institutie vereist dit. De bisschoppen hebben hierin de rol als herders die zorg dragen voor hun mensen, herders die weten wat er leeft onder hen en welke problemen ze hebben, omdat ze als herders temidden van hen leven en hun eenheid garanderen.

8 Sociale dienstbaarheid en de actieve sociale positie van de Kerk betreffende verscheidene aspecten van het maatschappelijke leven. Omarming van het principe "minder prachtige gebouwen, maar dichterbij de mensen" want "de Allerhoogste woont niet in tempels die door mensenhanden zijn gemaakt." De budgetten moeten open en transparant zijn voor de parochianen; deze budgetten vragen om een

verandering in prioriteit, om zo de sociale programma's van de Kerk te benadrukken en de gewone clerus te ondersteunen in moeilijke financiële situaties. In het bijzonder is het helpen van arme parochies en geestelijken nodig.

9 Hervorming van het kerkelijke onderricht. Dit heeft als doel eigentijdse, open en actieve predikers van het Woord van God en leraren van het orthodoxe geloof te onder-

wijzen, die de ware leiders zijn van de christelijke geloofsgemeenschappen in tijden van verontrusting en verandering. Onderrichten van de leden van de Kerk zodat ze de Kerk en haar leer begrijpen maar ook de dialoog met de wereld aan kunnen gaan. De behoefte aan een eigentijdse Open Orthodoxe Universiteit.

10 Dialoog en openheid. Er moet een dialoog van liefde komen met de Oekraïense Orthodoxe gelovigen die zich nog niet hebben aangesloten bij de Kerk van Oekraïne.

Belangrijk in dezen is het terzijde leggen van vijandige retoriek en van tegenstellingen die veroorzaakt worden door splitsingen in de samenleving. "We zijn geroepen tot een alles omarmende dialoog met andere Orthodoxe kerken en christelijke gemeenschappen, om onze eenheid in de eucharistie te herstellen, allereerst met kerken van apostolische traditie, maar zonder andere christelijke gemeenschappen te verwaarlozen." Er moet een dialoog komen met aanhangers van niet-christelijke religies en met de seculiere wereld, "alle burgers van Oekraïne uitnodigend om Christus en zijn liefde te vinden onder ons, in de lokale Orthodoxe Kerk van Oekraïne."

De tien theses worden afgesloten met de oproep dat "openheid, dialoog, inclusiviteit, de bereidheid om kritiek te accepteren en zichzelf onder kritiek te stellen onze principes moeten worden".

Leo van Leijssen

Mozaïek van licht en kleur

Aspecten van het werk van de Bulgaarse componist
Georgi Arnaudov

Georgi Arnaudov (geb. 1957) komt uit een muzikaal gezin met een rijke geschiedenis en behoort tot een van de meest prominente en geliefde hedendaagse Bulgaarse klassieke componisten en universitair docenten.

Gewaardeerd om zijn veelzijdige en inspirerende repertoire, o.a. symfonieën, kamermuziek, theater- en balletmuziek, is hij vaak te gast op veel internationale podia en heeft hij vele nationale en internationale prijzen gewonnen. Zijn werk is uitgevoerd o.a. in de London Royal Festival Hall, in Wigmore Hall, in St. John's Smith Square in Westminster, in Carnegie Hall in New York en in het Wiener Konzerthaus.

Georgi Arnaudov (Foto: Wikimedia Commons/Vassia Atanassova)

Heel bijzonder en populair zijn Arnaudov's composities, gebaseerd op middeleeuwse Bulgaarse christelijke teksten uit het Tomić Psalter, *Passio et mors Domini nostri Jesu Christi secundum Librum Psalorum* (Lijden en dood van onze Heer Jezus Christus volgens het Boek der Psalmen, 2008), en het

symfonische fresco *Vlacherna* (Blachernae)-*Pokrof Bogorodichen* (2012); ook goed ontvangen is zijn *Thiepoleo* (2000) waarin hij Thracische bronteksten uit de tijd van het orfisme ver-

werkt, een mysteriegodsdiens in het gebied van Thracië in de zesde eeuw v.Chr., met Orpheus als centrale figuur. Arnaudov heeft daarnaast ook veel stukken geschreven, geïnspireerd bijvoorbeeld door de renaissancemuziek.

Muziek en schilderen

Georgi Arnaudov, of Gio, zoals hij in vriendenkringen wordt genoemd, een afkorting van zijn bijnaam 'Giotto', ziet veel raakvlakken tussen muziek en schilderkunst, en noemt zijn muzikale bespiegelingen, bijvoorbeeld zijn symfonische fresco *Vlacherna*, 'een mozaïek van kleur en licht'. In interviews geeft hij toe dat het schrijven van muziek bij hem een heel langzaam proces is, dat hij vaak geproccupeerd raakt door 'het schilderen' van details:

'Steeds meer voel ik me een schilder, die laag na laag op het witte papier legt, om ze vervolgens kritisch te bekijken [...]

Ons werk is als volgt: om te beginnen leggen we op papier de eerste laag nuances, daarna nemen de kleuren contouren aan zodat het op deze manier gecreëerde beeld de geest van de luisteraar kan bewegen.' (op de Bulgaarse Nationale Radio)

Ook door critici worden zijn composities beschreven als 'fabels van geluid' en 'spirituele wandelingen', en hij wordt zelfs een 'vertolker van dromen' genoemd. In dit opzicht is zijn muziekstuk *Vlacherna* nog interessanter, omdat het ongeveer tien minuten duurt, maar tegelijkertijd is het een heel geconcentreerde, overweldigende muzikale 'afbeelding', die wordt gezien als *ikonozvuchie* (Ekaterina Docheva), of met andere woorden een 'geluid geven aan een icoon', of *zvukographisvane* (Iliya Gramatikov), 'het schilderen met geluiden', en de componist wordt zelfs getypeerd als een 'hymnezanger' juist omdat hij in zijn muziek hymneachtige vorm geeft aan 'transcendentale energieën'.

Mystieke ervaring

Vlacherna-Pokrof Bogorodichen is een meditatie

↑ *Het Tomić Psalter (1360).* (Foto: Wikipedia).

en bespiegeling na zijn bezoek aan de heilige plaatsen in Istanboel. Centrale rol in deze compositie speelt de icoon *Theotokos Blachernae*, ook bekend als *Panagia Blachernitissa* naar de vroegchristelijke basilica in het Vlacherna-deel van Constantinopel. In een interview uit 2017 vertelt Georgi Arnaudov dat hij zo ontroerd was door de verhalen hoe de Heilige Maria zich over de stad had ontfermd, bijvoorbeeld tijdens de invasie door de Avaren, en dat hij in het bijzonder zo diep gefascineerd werd door de icoon *Panagia Blachernitissa*, - gemaakt met een speciale techniek, wasschilderen (encaustische techniek), en met veel betekenis in de Byzantijnse geschiedenis -, dat hij een mystieke ervaring had, die leidde tot het componeren van dit stuk; zelfs, in zijn woorden, had hij het gevoel dat hij de muziek buiten zichzelf hoorde, in een soort openbaring. In dit interview vertelt hij

| De huidige Blachernae-kerk in Istanboel (Foto: Wikimedia Commons/Dosseman).

ook dat hij christelijk is opgevoed en van jongs af aan gewend is om 's ochtends en 's avonds te bidden en de psalmen te lezen.

Zijn ervaring in de kerk in Istanboel herinnert hij zich heel duidelijk, vooral hoe doordrongen hij was door het gevoel dat 'je je beweegt binnen een actieve, heilige ruimte'. Naderhand componeerde Arnaudov *Vlacherna* en zijn werkproces kan samengevat worden als het organiseren van geluid op dezelfde manier als het samenstellen van een enorm mozaïek van kleur en

| Interieur van de Blacherna-kerk.

licht. Omdat het gaat om een contemplatief stuk, ziet hij overeenkomsten tussen een Byzantijns type mozaïek en de geschreven muziek – de contouren van de mozaïeken in vroegchristelijke kerken, benadrukt Georgi Arnaudov, zijn altijd heel eenvoudig, bijna abstract in hun ontwerp en innerlijke logica, omdat ze van een afstand duidelijk moeten zijn, maar tegelijkertijd zijn ze opgebouwd door vele details, nuances en elementen die heel bijzonder en subtiel zijn. Op deze manier, zegt de Bulgaarse componist, bereik je iets wat je een soort 'visualisatie van het geluid' zou kunnen noemen.

Georgi Arnaudov blijft een van de in zijn thuisland meest geliefde hedendaagse Bulgaarse componisten en zijn werk wordt bijzonder vaak uitgevoerd ook in het buitenland, o.a. door de violist Simos Papanas. Hij benadrukt hoe interessant en uitdagend het is om composities van iemand als Arnaudov uit te voeren, met name omdat het zo moeilijk is om tegenwoordig, in de 21^e eeuw, een persoonlijkheid te zijn, met een duidelijk eigen stijl, om jezelf te vinden en een eigen interpretatie te geven na zoveel eeuwen al geschreven muziek.

Iglika Vassileva-van der Heiden

In gesprek met Mor Polycarpus

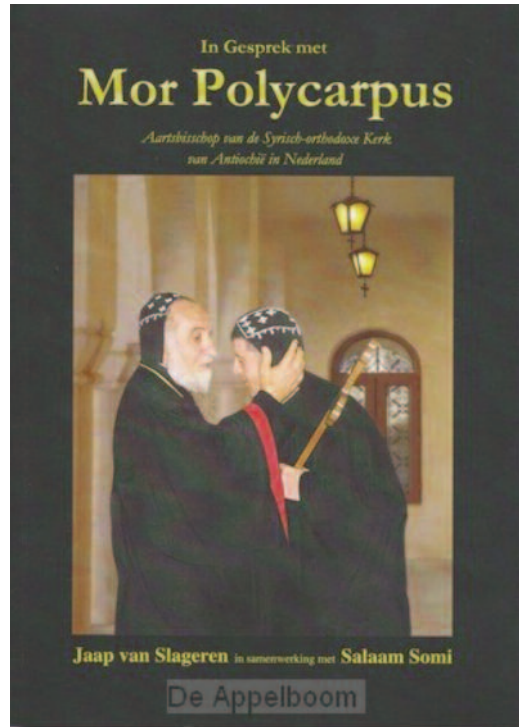
Recensie

Syrische-orthodoxe christenen uit Oost-Turkije vonden in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw in Nederland een nieuw thuis. Met hen kwam de Syrisch-orthodoxe Kerk van het patriarchaat van Antiochië in Nederland. Mor Polycarpus Augin Aydin (1971) is sinds 2007 de aartsbisschop van deze bloeiende kerkgemeenschap. Hij woont in het Sint-Efremklooster in Glane bij Enschede. Zendingswetenschapper en emeritus missiepredikant dr. Jaap van Slageren en Syrisch-orthodoxe theoloog Salaam Somi maakten op basis van zes persoonlijke gesprekken met Mor Polycarpus een mooi en toegankelijk boek over diverse aspecten van het Syrisch-orthodoxe geloof. Momenteel zijn er 20.000 tot 25.000 Syrisch-orthodoxen in Nederland.

Van Slageren en Somi nemen de lezer mee het klooster in. Ieder hoofdstuk begint met een korte beschrijving van de sfeer die de auteur bij aankomst aantreft. Er wordt iets verteld over het jaargetijde en het weer, over de werkzaamheden die rondom het klooster uitgevoerd worden en over de mensen die hem ontvangen. Zo neemt de auteur de lezer bij de hand.

Sint-Efremklooster

In het gesprek met Mor Polycarpus komt een veelheid van onderwerpen aan bod. Het eerste gesprek gaat over de komst van Syrisch-orthodoxen naar Nederland en over de betekenis van aartsbisschop Mor Julius Yeshu' Çiçek, die het klooster in 1981 kocht en de basis heeft gelegd voor de organisatie van de Syrisch-orthodoxe Kerk in Nederland. Mor Polycarpus had een goede band met zijn voorganger. Hij leerde het klooster al in het begin van de jaren negentig als student en pelgrim kennen om er na het overlijden van Mor Julius Çiçek in 2007 als monnik, bisschop en geleerde op het gebied Syrisch-orthodoxe liturgie en spiritualiteit

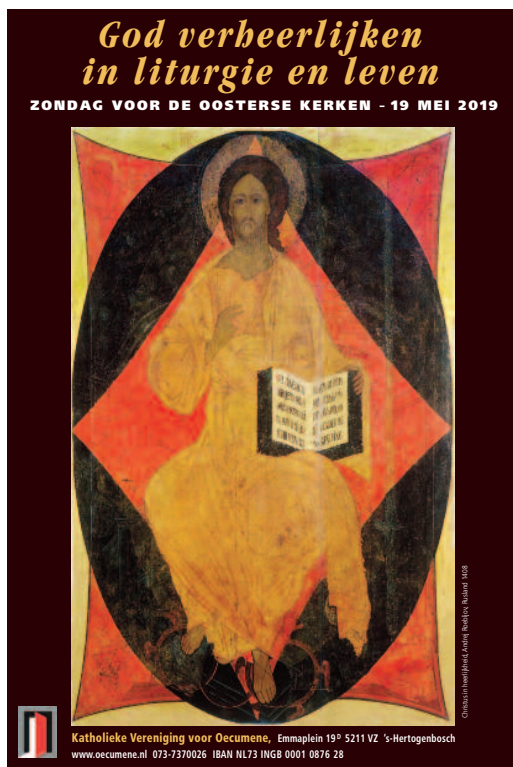

terug te keren.

Mor Polycarpus hoopt dat het klooster kan uitgroeien tot een centrum voor studie en bezinning op de eerste plaats voor de Syrisch-orthodoxe gemeenschap, de jongeren in het bijzonder, maar ook voor christenen van andere kerken. Mor Polycarpus onderhoudt contacten met veel collega-wetenschappers en kenners van de Syrische tradities die hem bij de ontwikkeling van het centrum en de uitgave van boeken steunen. Het klooster heeft een eigen uitgeverij en een grote bibliotheek.

Liturgie

Zoals in elk klooster draait ook in Glane het leven om de liturgie. Van Slageren en Somi

gaan uitvoerig in op de viering van de grote feesten: Kerstmis, Pasen en Pinksteren. Ook de plaats van de Bijbel, de viering van de sacramenten doopsel en eucharistie en de wijding van monniken en priesters komen aan de orde.

In dit boek gaat het ook over de plaats van de Syrisch-orthodoxe Kerk in de moderne samenleving, de relatie tot islam en jodendom en tot de andere kerken. In Mor Polycarpus heeft de Syrisch-orthodoxe Kerk een aartsbisschop die gelooft in dialoog en verdraagzaamheid, die de oecumenische samenwerking zeer is toegedaan en die vertrouwen heeft dat de Syrisch-orthodoxe gemeenschap in Nederland echt haar thuis gevonden heeft.

Geert van Dartel

Jaap van Slageren en Salaam Somi, *In gesprek met Mor Polycarpus, Aartsbisschop van de Syrisch-orthodoxe Kerk van Antiochië in Nederland*, Bar 'Ebroye Press 2018, ISBN 978-90-5047-075-9, € 19,95

Op de Vijfde Zondag van Pasen, 19 mei 2019, wordt in Nederlandse parochies de Zondag voor de Oosterse Kerken gehouden. Motto van deze bijzondere zondag is: God verheerlijken in liturgie en leven. Uitgangspunt is dat het Bijbelse begrip van verheerlijken en het liturgische begrip 'verheerlijken' op elkaar betrokken zijn.

In het Johannesevangelie verwijst het woord 'verheerlijken', 'verheerlijkt worden' steeds naar het grote mysterie van Jezus' kruisdood en verrijzenis. In hetzelfde Johannesevangelie wordt dit 'verheerlijken' verbonden met het gebod aan de gelovigen om elkaar lief te hebben en zo te delen in de liefde van God (Joh 13,31-35). Zo worden 'verheerlijken' en het concrete leven van alledag met elkaar verbonden. Verheerlijken gaat ook over het eer brengen aan God. Het oosterse christendom geeft op een bijzondere wijze uitdrukking aan het verheerlijken van God en het leven in de liefde. Op deze Zondag voor de Oosterse Kerken staan wij stil bij die bijzondere wijze waarop de Byzantijnse traditie dit doet.

Voor het vieren van deze zondag in de liturgie komen op www.oecumene.nl een digitale poster, preeksuggesties en enkele artikelen ter beschikking. U kunt de digitale poster in zware resolutie gratis bestellen via secretariaat@oecumene.nl

In Johan te Velde's artikel 'Varianten van verheerlijking: het bijbels en liturgisch gebruik van een term'

(https://www.academia.edu/5565331/VARIANTEN_VAN_VERHEERLIJING_HET_BIJBELS_EN_HET_LITURGISCH_GEBRUIK_VAN_EEN_TERM) wordt onderzocht in hoeverre er een verband is tussen de meerduideligheid van het begrip 'verheerlijken' zoals we dat in de Bijbel aantreffen en voorbeelden van het liturgische 'verheerlijken' uit de liturgie van de Latijnse Kerk. Mutatis mutandis kan dat ook gelden voor de Byzantijnse liturgie.

De lezingendienst van de Vijfde Zondag van Pasen waarop de Zondag voor de Oosterse Kerken gehouden wordt heeft een toepasselijke tekst van Augustinus, waarin het verheerlijken van God in de liturgie en het leven van alledag sterk op elkaar betrokken worden (<https://www.oecumene.nl/kalender/zondag-v-d-oosterse-kerken/1533-god-verheerlijken-in-liturgie-en-dagelijks-leven>).

Byzantijnse liturgie XXV:

De bisschopsliturgie

In de bisschopsliturgie vindt men nog duidelijk elementen terug van de liturgische samenkomsten uit de Oude Kerk.

De gelovigen komen bij elkaar in afwachting van de bisschop en ze vullen als het ware de tijd met zang en gebed. Dat is de oorsprong van de zogenaamde drie antifonen (typika-psalmen), die aan de Kleine Intocht vooraf gaan. Want dat was het moment dat de bisschop zijn intocht maakte. Hij werd ontvangen met het evangelieboek.

De huidige vorm is een beetje aangepast maar men herkent de oorsprong nog steeds. Als nu de bisschop aankomt, wordt hij ontvangen door zijn priesters en gaat de kerk binnen.

Zijn plaats is te midden van Gods volk. Daar staat zijn zetel. Daar kleedt hij zich in de liturgische gewaden, eerst het doopkleed (*sticharion*) “namens de hele gemeente” en het *felonion*, het overkleed dat ook de priesters dragen.

Tegenwoordig draagt de bisschop een eigen gewaad dat lijkt op de dalmatiek van een diaken. Deze *sakkos* was oorspronkelijk het kleed van de keizer. Het eigenlijke kenmerkende kledingstuk van de bisschop is echter het *omoforion*, de brede stola die hij draagt over beide schouders en weer terug over de linkerschouder.

Als de bisschop gekleed is in de liturgische gewaden, worden hem de *trikarion* en *dikarion* aangeboden, een kandelaar met drie kaarsen en een met twee. Zij verwijzen naar de *godheid* en *mensheid* van Christus

Grootaartsbisschop Svyatoslav Sjevtsjoek van de Oekraïense Grieks-katholieke Kerk in liturgisch gewaad. Duidelijk herkenbaar is het (witte) omoforion om zijn schouders, het kenmerkend kledingstuk van de Byzantijnse bisschop. (Foto: Wikimedia Commons)

en naar de Drie-eenheid, waarvan de bisschop de verkondiger is. En naar alle kanten zegent hij de gelovige gemeenschap. En dan gaat hij zitten op zijn zetel. De priesters groeten hem en nu volgen de vredeslitanie en de antifonen die oorspronkelijk aan de binnenkomst van de bisschop voorafgingen. De Kleine Intocht met het evangelieboek, en nogmaals de zegen met de *dikarion* en *trikarion* is dan het moment dat de bisschop het heiligdom binnengaat en driemaal om het altaar gaat terwijl hij het bewierookt. Nu is zijn plaats achter het altaar, als de voorzitter van de bijeengekomen gemeente.

De Liturgie gaat verder met het Trisagion (de laatste keer in het Grieks gezongen door de bisschop met zijn priesters!) en volgen de lezingen en homilie. De priesters groeten afzonderlijk de bisschop als teken van hun toewijding.

Een bijzonder moment van de bisschopsliturgie is de Grote

Intocht. De bisschop legt zijn *omoforion* af, dienstbaar aan wat komen gaat, en ontvangt, staande voor het altaar, de gaven die de priesters hem namens de gemeenschap aanbieden, zoals in de Oude kerk gebruikelijk was en hij gedenkt zijn medebroeders bisschoppen en wie hij gedenken wil.

Hierna gaat de liturgie verder zoals we gewend zijn. Een bijzonder moment is nog de vredeskus. De bisschop wenst zijn priesters de vrede en wij belijden ons geloof, terwijl twee priesters het grote velum wuiven boven de Gaven en boven het hoofd van de bisschop die gebogen staat voor de Gaven: “Kom heilige Geest...”. Als een priester voorgaat, is hij zich bewust dat hij dat doet namens de bisschop en met diens zending. Het is ook namens hem dat hij de Gaven mag uitdelen. Nu ontvangt hij dus de Communie uit de hand van de bisschop, die hem ook de beker reikt.

Na de communie en slotgebeden keert de bisschop zich met de priesters buiten de iconostase tot de gemeenschap en ontvangt de zegenwensen van de mensen. Dan gaat hij tussen de gelovigen door naar buiten.

Johan Meijer

Pokrof

is een uitgave van:
katholieke vereniging voor
oecumene athanasius
en willibrord

